ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2025/ № 4,1

Termiz – 2025

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020-yil 19-oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.10.2025
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisod fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI:

Bekpo‘lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)
O‘ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Normat Yo‘ldoshev, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Asqar Eshmo‘minov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.10.2025
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ, доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.10.2025
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, PhD (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, PhD (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, PhD (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, PhD (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, PhD (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, PhD (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, PhD (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, PhD (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, PhD (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, PhD (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, PhD (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, PhD (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, PhD (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, PhD (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

DARVISHOV IBROHIM
Shevalardagi ayrim fonetik-fonologik belgilar
(Janubi-g‘arbiy Namangan qipchoq shevalari misolida) 7

ПАНЖИЕВА НАСИБА НАРМАХМАТОВНА
Теория концептуальной интеграции как инструмент анализа стилистических приёмов 10

QO‘ZIYEV UMIDJON YANDASHALIYEVICH,
QO‘CHQORALIYEVA FOTIMA ZOKIRJON QIZI
Til kontakti va so‘z o‘zlashuvi muammolari 13

BEGMATOVA GULCHEHRA
«Qush» semantik komponentli idiomalar tadqiqiga doir kuzatishlar 16

QAZAQOVA NOZIMA ABDULBOQIYEVNA,
HAMRAYEVA YORQINOY NABIJANOVNA
Matn kommunikativ-pragmatik tahlilining asosiy tamoyillari 19

SHAMSUDINOVA IKHBOL
Yordamchi so‘zlar bazasini yaratishda reprezentativlikning ahamiyati 23

BABAXANOVA DILAROM AXMATXANOVNA
Nutqda paremiyalarga xos milliy-madaniy konseptlarning ifodalanishi 27

ПАНЖИЕВ НОРМАХМАТ
Теоретические аспекты соотношения фрейма и концепта 31

KULTAYEVA FAZILAT
Hududiy ergonimlarning leksik-semantik tabiati 34

RAXMANOV BOTIR ABDURASULOVICH
Surxondaryo dialektal- etnografik leksikasida turli din va madaniyat belgilari 38

QODIROVA MUKADDAS TOG‘AYEVNA
Biznes diskursini sinergetik yondashuvda o‘rganish masalasi 41

RAHIMOVA ZEBINISO SHOMANSUR QIZI
Jargonlar haqida ba’zi mulohazalar 45

ЗАРИПОВА МАТЛУБА КУЛФИДИНОВНА
Тенденции негативной оценки в узбекских и русских пословицах 48

TURDALIYEV OLIMJON FAYZULLAJON O‘G‘LI
Ogahiy tarjimasidagi «Guliston» asarida qo‘shma fe’llarning berilishi 52

FARMONOVA UMIDA MAXSUTALIYEVNA
«Qisasi Rabg‘uziy» asarida qo‘llangan frazemalarning lingvostatistik
tahlili va keyingi davr tiliga munosabati 55

XASANOVA KAMILA BAXTIYOROVNA
Etnografik leksika va stereotiplar 58

DARVISHALIYEVA MAHLIYO RUSTAMALI QIZI
Mahmud Koshg‘ariy davri turkiy til va hozirgi Namangan
qipchoq shevalari fonetik xususiyatlari 61

USMONALIYEV SHAHBOZ
O‘zbek tilshunosligida teonimlarning tadqiqi: muammolar va yechimlar 64

MAMIROVA XAYRINISO KOMILJON QIZI
Birinchi tilni o‘zlashtirishga oid nazariyalar 66

XOLMURODOVA SUMBULA NORMO‘MIN QIZI
Tog‘ay Murod asarlari asosida mualliflik korpusini yaratish asoslari va bosqichlari 70

IBRAGIMOV YULDASH MATKARIMOVICH
Qoraqalpog‘iston o‘zbek shevalari leksikasi tadqiqi masalasi 72

BOZOROV HAMID XO‘SHMURODOVICH
Folklorda til va madaniyat aloqadorligi (o‘zbek xalq ertaklari misolida) 75

МУНДАРИЖА

АМОНТУРДИЕВА ШОИРА РАВШАНОВНА
Диний услуб фразеологияси 80

OZOTBOYEVA MAXFUZA RAVSHAN QIZI
Komil Avazning “Qo‘nalg‘a” asarida dialektal diskursiv shaxsning lingvopragmatik talqini 86

MUHSINJONOVA SHIRINOY ASLIDDIN QIZI
“Devonu lug‘otit-turk” oziq-ovqat nomlarini qiyosiy o‘rganish uchun asos sifatida..... 90

KO‘CHIMOVA SHAHLO NURIDDIN QIZI
Yuridik matnlarning ekstralingvistik omillari va ularning mazmun shakllanishidagi o‘rni..... 93

ADABIYOTSHUNOSLIK

РЎЗИҚУЛ МУСТАФОҚУЛОВ, НАФОСАТ САЙФИДДИНОВА
Икки дарё оқиб ўтди..... 97

SHUKUROV AHAD
Satrlarga sig‘mas so‘zlarim… 103

АМАНЖОЛОВА ДЖЕММА БОЛАТОВНА,
ШАЙМЕРДЕНОВА НУРСУЛУ ЖАМАЛБЕКОВНА
От устной традиции к цифровому архиву: сохранение и популяризация
тюркского эпоса в XXI веке… 105

KARIMOV OBIDJON
Alisher Navoiy irfoniy olamining yangicha talqini..... 109

КАДИРОВА ОЛИЯ ХАМЕДОВНА
Литература как пространство идентичности: диалог русской и узбекской
малой прозы в постсоветскую эпоху… 112

ПУЛАТОВА САЙЁРА ЮЛДАШОВНА
Проблемы и достижения в переводе «Улисса» на узбекский язык…..... 115

UMAROV BOBOQAND IKROMOVICH,
Xurshid Davron she’riyatida ijtimoiy iztirob va ruhiy yolg‘izlik..... 119

KARJAVUV G‘OLIB AZAMAT O‘G‘LI
Muhammad Sharif Gulxaniyning masalchilikdagi badiiy mahorati… 122

UMARALIYAVA NAFISA QURBONALI QIZI
Zamon va shaxs ruhiyatining obrazlar orqali akslanishi…..... 126

BERDIBOYEV ULUG‘BEK SOATBOY O‘G‘LI
Tipologik talqin: adabiy tafakkur, poetik idrok, matn stlistikasi munosabati… 129

DUYSENBAYEV OLIMJON ISMAILOVICH
Romanda syujet va xarakter dinamikasi… 131

FERUZA SULTONQULOVA
Usmon Azim she’riyatida Boysun yetakchi motiv sifatida… 134

KIRGIZOVA GULNOZA MAMADALIYEVNA
Iqbol Mirzo she’riyatida fikr va tuyg‘u uyg‘unligi… 137

QAHHAROVA DILAFRO‘Z ABDUG‘AFFOROVNA
Zamonaviy o‘zbek qissachiligi: xalq an’analari va yangi badiiy shakllar… 140

MAMATQULOV BOTIR
Nazar Eshonqul hikoyalarida shaxs fojiasi talqini..... 143

ABDUNAZAROV O‘TKIR
Bolalar adabiyotida ijodiy izlanishlar (Nosir Fozilov asarlari misolida) 149

TA’LIM

NODIRA JALOLOVA
Kommunikatsion menejment tushunchasi va uning funksiyalari 155

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2025; 10
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

YURIDIK MATNLARNING EKSTRALINGVISTIK OMILLARI VA ULARNING MAZMUN SHAKLLANISHIDAGI O'RNI

Ko'chimova Shahlo Nuriddin qizi,
Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
2-kurs tayanch doktoranti
shaxlokuchimova@gmail.com +998909552344

Ushbu maqola yuridik matnlarning lingvistik shakllaridan tashqari, ularning mazmunini shakllantiruvchi ekstralingvistik omillarni chuqur tahlil qilishga qaratilgan. Mazkur omillar nafaqat huquqiy tushunchalarning paydo bo'lishiga, balki ularning huquqiy amaliyotdagi interpretatsiyasi va qo'llanilishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, yuridik diskursning ko'p qirrali tabiatini tushunish uchun nafaqat ichki, balki tashqi omillarni ham hisobga olish zarur. Bu omillar qatoriga madaniy, ijtimoiy, siyosiy va tarixiy kontekstlar kiradi, ular yuridik matnlarning shakllanishida va qabul qilinishida muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, yuridik matnlarni tahlil qilishda kognitiv-pragmatik yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bu matnlar o'z mazmunini boshqa huquqiy va ekstralingvistik diskurslar bilan o'zaro bog'liqlik orqali hosil qiladi. Bu yondashuv yuridik matnlarning nafaqat grammatik va leksik tuzilishini, balki ularning kommunikativ maqsadini, adresatga ta'sirini va ijtimoiy kontekstdagi funksiyalarini ham o'rganishga imkon beradi. Ushbu tadqiqotda ekstralingvistik omillarning yuridik matn mazmunini shakllantirishdagi o'rni, ayniqsa, huquqiy tilning madaniy va ijtimoiy tizimlararo qo'llanilishi, uning yaxlitligini saqlash hamda kognitiv kontekstning huquqiy talqinga ta'siri jihatidan chuqur o'rganishga alohida e'tibor qaratiladi. Yuridik matnlarda lingvistik elementlarning huquqiy masalalarni shakllantirish va ifodalashdagi roli hamda qonunning mazmuni va shakliga ta'sirini o'rganishda so'nggi tadqiqotlar muhim tushunchalarni berdi. Xususan, multinomiallarning yuridik tildagi stilistik va pragmatik funksiyalari, ayniqsa, normativ tushunchalarning takrorlanishi va qonuniy ta'sirni ta'minlashdagi ahamiyati ta'kidlangan.

Ushbu tadqiqotda yuridik matnlardagi diskursiv tuzilmalar va ularning huquqiy kommunikatsiyadagi o'rni, xususan, Yevropa Ittifoqi Sudining qarorlari misolida tahlil qilinadi. Bu tahlil, yuridik matnlarning matn tashkil etishdagi ikkita asosiy xususiyatini, ya'ni diskursiv naqshlarni va ularning takrorlanishini ko'rsatib beradi. Shuningdek, yuridik diskursning til orqali manipulyatsiya qilish vositasi sifatida o'rganilishi uning obyekt, jarayon va vosita sifatidagi ahamiyatini ochib beradi. Huquqiy diskursning murakkabligi uning nafaqat yuridik prinsiplarni yetkazish vositasi ekanligi, balki huquqiy argumentlar va persuasiv strategiyalarni shakllantirishda ham hal qiluvchi rol o'ynashida namoyon bo'ladi.[1] Bundan tashqari, kognitiv lingvistika, pragmatik lingvistika va kommunikativistika kabi zamonaviy ilmiy paradigmalar yuridik matnlarni tahlil qilishda yangi yondashuvlarni taqdim etadi. Xususan, pragmastilistik tahlil yuridik matnlardagi konnotativ leksik birliklarni va ularning tematik guruhlarini aniqlashda, shuningdek, takrorlanuvchi semantik elementlarni kontent-tahlil va chastotali tahlil yordamida o'rganishda qo'llaniladi. Bu esa yuridik nutqning aksiyologik xususiyatlarini, jumladan, baholovchi birliklarni va ularning yuridik tushunchalarni shakllantirishdagi rolini chuqurroq anglashga yordam beradi. Bu jihatdan, diskursiv grammatika bo'yicha tadqiqotlar matndagi jumlalarni tashkil etishning sintaktik naqshlari, grammatik xususiyatlari va so'z tartibining funksional xususiyatlarini, shuningdek, kommunikativ ahamiyatga ega bo'lgan ma'lumotlarning tarqalishini o'rganishga qaratilgan. Bundan tashqari, qonuniy tilning ijtimoiy konstruksiya sifatidagi tabiati va uning o'ziga xos diskursiv naqshlari, xususan, sud va qonunchilik diskursida rivojlanganligi lingvistik tadqiqotlarda alohida e'tiborga molik. Xususan, pragmatik yo'nalish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar lingvistik ifodaning kommunikativ jihatini ustuvor deb bilib, qarshi argumentativ bog'lovchilar orqali axborotni to'g'ri talqin qilish va ma'lum bir xulosaga yo'naltirish uchun muhim ko'rsatmalar beradi. Shu bilan birga, yuridik matnlarni tahlil qilishda kognitiv va diskursiv paradigmalar lingvistik va nutq xususiyatlarini kontekst bilan bog'lashga imkon beradi, bu esa lingvistik belgining kognitiv mohiyatini

[1] Madvaliyev, O. Ingliz tilidan tarjima qilingan matnlar tahriridagi o'ziga xosliklar: Til iyerarxiyasi va ekvivalentlik.. - Foreign Languages in Uzbekistan, 2023. – B. 115.

to’laqonli tahlil komponenti sifatida yoritadi. Ushbu yondashuv, ayniqsa, yuridik matnlarning semantik motivatsiyasini tushuntirishda, ya’ni ularning kognitiv tilshunoslik doirasidagi ma’no-mazmunini anglashda samarali hisoblanadi. Yuridik diskursni o’rganishda ekstralingvistik omillar tilshunoslikning boshqa sohalari, jumladan, siyosiy va umumiy lingvistika bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, bu uning zamonaviy lingvistikadagi rolini mustahkamlaydi (Rakhmatova, 2024). Bu, o’z navbatida, til egalarining o’tmishi va buguni, dunyoqarashi, madaniy va axloqiy darajasi kabi omillarni hisobga olgan holda, yuridik matnlarning mazmunini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi Shuningdek, yurislingvistika sohasidagi so‘nggi yutuqlar, ayniqsa G‘arb olimlarining tadqiqotlari, yuridik tilning nafaqat normativ-huquqiy, balki ijtimoiy-madaniy kontekstdagi funksional ahamiyatini ham ko‘rsatadi

Bu, o’z navbatida, yuridik matnlarni tahlil qilishda zamonaviy lingvistik yondashuvlarning, xususan, diskursiv stilistika va kontekstga asoslangan tahlil usullarining muhimligini ta’kidlaydi. Ushbu usullar yuridik matnlardagi verbal markerlarning antropotsentrik xususiyatlarini aniqlashga va ularning muallif hamda personajning semantik-stilistik, kommunikativ-pragmatik, kognitiv-madaniy, psixologik xususiyatlariga asoslangan holda adabiy diskursda ifodalanishini o‘rganishga imkon beradi[1]. Bu yondashuv adabiy diskursda ifodalangan dunyoqarashlar va ideologiyalarning qanday shakllanishini hamda qabul qilinishini Appraisal Framework orqali chuqurroq tushunishga xizmat qiladi. Shuningdek, kengaytirilgan pragma-dialektik argumentatsiya nazariyasi ushbu matnlardagi da’vo va qarshi da’volarning asoslanish usullarini tizimli tahlil qilishga yordam beradi. Yuridik matnlardagi ekstralingvistik omillar, ayniqsa, adabiy va tarjima tadqiqotlarida lingvistik nazariyalarning qo’llanilishi orqali chuqurroq o’rganilishi mumkin, chunki tilshunoslik adabiyotshunoslikka nisbatan tarjima tadqiqotlariga ko’proq ta’sir ko’rsatadi. Bu esa huquqiy matnlarning tarjimasida nafaqat lingvistik ekvivalentlikni, balki madaniy va huquqiy kontekstning ham aniq aks etishini ta’minlash muhimligini ko’rsatadi, chunki har bir til o’ziga xos dunyoqarashni aks ettiradi[2] (SULTANOVA, 2022). Shu sababli, yuridik matnlarni tarjima qilishda faqatgina lug’aviy muqobillikni emas, balki madaniy va huquqiy tizimlardagi farqlarni ham inobatga olgan holda multidimensional kontekstual moslashuvni qo’llash zarur .

O‘tkazilgan tahlil asosida aniqlanishicha, yuridik matnlarning mazmuniy tuzilishi faqat lingvistik birliklar yig‘indisi emas, balki ijtimoiy, siyosiy, madaniy, tarixiy va pragmatik ekstralingvistik omillar ta’sirida shakllanuvchi murakkab diskursiv hodisadir. Xususan, sud qarorlarida “jamiyat manfaatlari”, “voyaga yetmaganlarning huquqlarini himoya qilish” kabi formulalarning qo‘llanilishi huquqiy matnning ijtimoiy kontekst bilan uzviy bog‘liqligini ko‘rsatadi. Bu holat sud nutqining faqat normativ-huquqiy emas, balki aksiyologik xarakterga ega ekanini tasdiqlaydi.

Shuningdek, normativ-huquqiy hujjatlar muqaddimasida uchraydigan “demokratik huquqiy davlat”, “fuqarolik jamiyati” kabi birikmalar siyosiy-ekstralingvistik omillar ta’sirida yuzaga kelib, qonun matniga legitimatsion va deklarativ funksiya yuklaydi. Natijada bunday matnlar huquqiy normalarni belgilash bilan bir qatorda, davlat siyosiy yo‘nalishini konseptual jihatdan mustahkamlovchi diskurs vazifasini ham bajaradi.

Tahlil shuni ham ko‘rsatdiki, “belgilangan tartibda”, “amaldagi qonunchilikka muvofiq” kabi qoliplashgan birliklar tarixiy-ekstralingvistik omil ta’sirida huquqiy til tizimida barqarorlashgan. Ular huquqiy nutqda uzluksizlik va barqarorlikni ta’minlab, huquqiy tizimning tarixiy davomiyligini aks ettiradi.

Protsessual hujjatlarda uchraydigan ogohlantiruvchi konstruktsiyalar (“javobgarlikka sabab bo‘lishi mumkin”) esa pragmatik-ekstralingvistik omilning ustuvorligini ko‘rsatadi. Bunday birliklar adresat xulq-atvorini tartibga solishga qaratilgan bo‘lib, huquqiy nutqning regulyativ va persuasiv funksiyasini kuchaytiradi.

Xalqaro huquqiy kontekstlarda, ayniqsa, turli yurisdiksiyalar o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarda, milliy qonunlar o‘zaro ta’sirga kirishganda tushunchaviy o‘zgarishlarni o‘rganish va tarjimada kontekstuallashtirish muammolarini hal etish muhimdir. Bu holatda, huquqiy terminologiya va tushunchalar o‘rtasidagi yozishmalarni tushunish, shuningdek, huquqiy tilning madaniy va ijtimoiy jihatdan qanday shakllanganini bilish muhim ahamiyat kasb etadi. Hatto lingvistik jihatdan aniq bo’lib ko’ringan yuridik atamalar ham turli huquqiy madaniyatlarda turli xil konseptual yukni tashishi mumkin. Xalqaro huquqiy kontekstlarda, ayniqsa, turli yurisdiksiyalar o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarda, milliy qonunlar o‘zaro ta’sirga kirishganda tushunchaviy o‘zgarishlarni o‘rganish va tarjimada kontekstuallashtirish muammolarini hal etish muhimdir.

Misol uchun: Lotin tilidagi *“Fidelitas”* (sadoqat) so’zi ko’pgina huquqiy tizimlarda shartnomalar yoki ishonchli munosabatlardagi asosiy tamoyil sifatida

[1] Normurodova, N. Contemporary linguistics in the light of new paradigms. -E3S Web of Conferences, 2023. - B. 413.

[2] Sultanova S. C1 daraja talabalarini badiiy tarjimaga o‘rgatish lingvistik va metodologik masala sifatida. - Foreign Languages in Uzbekistan, 2022. – B. 144.

ishlatilsada, uning talqini farq qiladi. **Umumiy huquq tizimi (Common Law) madaniyatida** bu odatda **"fiduciary duty"** (ishonchli shaxsning majburiyati) kabi aniq huquqiy majburiyatlarni anglatadi. **Kontinental huquq tizimida (Civil Law)** esa, *"bona fides"* (halollik) kabi umumiy fuqarolik tamoyili doirasida talqin qilinishi mumkin. Tarjimonlar nafaqat lingvistik ekvivalentlikni, balki madaniy va huquqiy tizimlardagi farqlarni ham inobatga olgan holda **multidimensional kontekstual moslashuvni** qo'llashlari zarur.[1]

Shu sababli, huquqiy matnlarni tarjima qilishda faqat lingvistik ekvivalentlik emas, balki madaniy va huquqiy tizimlardagi farqlarni ham inobatga olgan holda multidimensional kontekstual moslashuvni qo'llash zarur. Bunday yondashuv huquqiy arxaizmlarni tarjima qilishda ham muhim bo'lib, bu so'zlarning nozik ma'nolarini, madaniy xususiyatlarini va huquqiy oqibatlarini saqlab qolishni talab qiladi. Hatto lingvistik jihatdan aniq bo'lib ko'ringan yuridik atamalar ham turli huquqiy madaniyatlarda turli xil konseptual yukni tashishi mumkin. Shu bois, yuridik tarjimonlarning malakasi nafaqat til bilish, balki huquqiy tizimlarni, ularning falsafasini va ijtimoiy kontekstini chuqur anglashni ham talab etadi. Natijada, huquqiy matnlarni tarjima qilishda faqat leksik va sintaktik ekvivalentlikka tayanib qolmasdan, balki mazmunning huquqiy va madaniy muqobilligini ta'minlash ham ustuvor ahamiyatga ega bo'ladi. Shuning uchun yuridik tarjima jarayonida madaniyatlararo huquqiy kommunikatsiya jarayonida samarali muloqotni ta'minlash maqsadida xabarlar jo'natuvchilar va qabul qiluvchilar o'rtasida ifoda tengligi hamda tushunish tengligini ta'minlash muhim vazifadir. Ushbu murakkab jarayon ko'p qirrali bo'lib, huquqiy tushunchalarning tildagi, tarixiy va ijtimoiy evolyutsiyadagi ildizlarini hisobga olgan holda bir til tizimidan boshqasiga o'tkazishni talab qiladi. Bu esa tarjimonlardan nafaqat ikki tilni mukammal bilishni, balki huquqiy tizimlarning nazariy asoslari va amaliy qo'llanilishidagi farqlarni ham chuqur anglashni talab qiladi. Xususan, sud jarayonlarida til masalasi adolatli sudlovni ta'minlashda markaziy o'rin egallaydi, bu esa tarjimon institutining ahamiyatini va protsessual tenglikni ta'minlash zaruratini yuzaga keltiradi.[2]

Shu bois, huquqiy matnlarning diskursiv tahlili nafaqat ularning lingvistik xususiyatlarini, balki ijtimoiy-siyosiy va madaniy kontekstini ham hisobga olgan holda kompleks yondashuvni talab qiladi. Ushbu tahlil huquqiy normalarning jamiyatda qanday shakllanishi, qabul qilinishi va amalda qo'llanilishini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Bundan tashqari, bunday tahlil yuridik matnlarni tarjima qilishda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etishga, shuningdek, huquqiy terminologiyaning madaniy va kontekstual xususiyatlarini tushunishga xizmat qiladi. Bu o'z navbatida, tarjimalarning ishonchliligi va sifatini oshirishga hamda transchegaraviy huquqiy muloqot samaradorligini ta'minlashga yordam beradi[3]. Huquqiy matnlar tarjimasidagi konseptual muvofiqlikni ta'minlash, shu jumladan, huquqiy tushunchalarni maqsadli tizimga moslashtirish, turli huquqiy an'analar o'rtasidagi tafovutlarni bartaraf etish uchun zarurdir. Bunda, huquqiy va madaniy mezonlar asosida ekvivalentlarni tanlash muhim rol o'ynaydi, chunki huquqiy terminologiyadagi muammolar ko'pincha turli huquqiy tizimlar va madaniyatlardagi farqlardan kelib chiqadi. Shu sababli, huquqiy tarjimonlar nafaqat tilshunoslik bilimiga, balki huquqiy tizimlarning nazariy asoslari va amaliy qo'llanilishidagi farqlarni ham chuqur anglashlari kerak. Mazkur jarayon nafaqat huquqiy matnlarning aniqligini, balki ularning huquqiy kuchini va maqsadli auditoriya tomonidan to'g'ri tushunilishini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu, ayniqsa, ko'p tilli jamiyatlarda davlat muassasalari tomonidan taqdim etiladigan muhim xizmatlardan foydalanish imkoniyatini ta'minlashda tarjima va tarjimonlikning markaziy rolini hisobga olgan holda, samarali kommunikatsiyani ta'minlash uchun hal qiluvchi hisoblanadi. Bunda, tarjimonlar yuridik matnlarni asl nusxadagi ma'nosini aniq aks ettirgan holda, aniq va ravshan yuridik terminologiyadan foydalanishlari shart.[4] Ushbu jarayon huquqiy matnlarning sifati va samaradorligini oshirish bilan birga, fuqarolarning huquqiy himoyasini kuchaytirishga ham xizmat qiladi. Shu bilan birga, yuridik matnlarni tarjima qilishda har bir huquqiy kontseptsiya va terminning o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek, ularning ijtimoiy-madaniy kontekstdagi funksional ekvivalentligi ham inobatga olinishi lozim. Bu, o'z navbatida, tarjimonning huquqiy xabarning mazmunini to'g'ri yetkazish va qabul qiluvchi huquqiy tizimda uning ekvivalentligini ta'minlash uchun nafaqat lingvistik, balki huquqiy bilimlarga ham ega bo'lishini talab qiladi. Bunday murakkablik yuridik tarjimonlarning malakasini oshirishga va ular tomonidan doimiy ravishda huquqiy va lingvistik

[1] Rakhmatova B. The role of legal discourse in modern linguistics. - (2024) B. 4.

[2] Meylikov A. & Baxtiyorova G. Sudlov ishlari yuritiladigan til tamoyilining konstitutsiyaviy kafolatlari. -Общество и Инновации, 2022. – B. 53.

[3] Madvaliyev, O. Ko'rsatilgan manba. – B. 115.

[4] Raupova L., Khursanov, N., Khursanova L. & Polatova, S. Development of world modern linguistics and discourse interpretation in it. -E3S Web of Conferences, 2023 B. 413.

bilimlarini takomillashtirib borishga undaydi.[1] Chunki huquqiy atamalar ko'pincha turli yurisdiksiyalarda farqli ma'noga ega bo'ladi va bu ularning tarjimasida jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi. Bu holat, ayniqsa, turli huquqiy tizimlar o'rtasida muqobil atamalar mavjud bo'lmaganda yoki mavjud bo'lganlari o'zaro farqli ma'nolar kasb etganda yaqqol namoyon bo'ladi. Shu bois, huquqiy matnlarni tarjima qilishda faqat lingvistik ekvivalentlikka emas, balki huquqiy va madaniy tizimlarning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda, terminologik moslikni ta'minlashga alohida e'tibor qaratish lozim.

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yuridik matnlarning to'g'ri va aniq tarjimasi uchun nafaqat lingvistik malaka, balki chuqur huquqiy bilimlar va madaniy kontekstni tushunish ham muhimdir. Bu esa yuridik tarjimonlarning doimiy ravishda o'z bilim va ko'nikmalarini oshirib borishlari, shuningdek, huquqiy tizimlardagi o'zgarishlarni kuzatib borishlari zarurligini ta'kidlaydi. Bu nuqtai nazardan, huquqiy matnlarni tarjima qilish jarayonida terminologik xatoliklarning oldini olish va madaniy nomuvofiqliklarni bartaraf etish uchun aniq standartlar va uslubiy ko'rsatmalar ishlab chiqish muhimdir. Shu bilan birga, yuridik matnlarni tarjima qilish sifatini oshirish uchun tarjimonlarni sertifikatlash tizimini joriy etish va ularning huquqiy maqomini aniqlash muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, yuridik matnlarni tarjima qilishda raqamli vositalar va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish jarayon samaradorligini oshirishi mumkin, biroq bu usullar inson aralashuvisiz huquqiy nuanslarni to'liq tushuna olmaydi. Shu bois, huquqiy matnlar tarjimasida inson omili, ya'ni tarjimonning huquqiy tizimlar bo'yicha mutaxassislik bilimlari va madaniy kompetentligi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Huquqiy tarjima sohasidagi qiyinchiliklar ko'pincha turli yuridik madaniyatlar va tizimlardagi farqlar bilan bog'liq bo'lib, huquqiy tilning o'ziga xos xususiyatlari mazkur tizimlarning talablariga javob berish uchun rivojlanganligini ko'rsatadi. Bu farqlar, masalan, umumiy huquq tizimi bilan kontinental huquq tizimlari o'rtasidagi konseptual tafovutlarda yaqqol ko'rinadi, bunda bitta mamlakat ichida ham turli huquqiy an'analar mavjud bo'lishi mumkin. Bunday holatda, tarjimon nafaqat lingvistik ekvivalentlarni topishi, balki huquqiy tushunchalarning funksional muqobillarini ham topishi lozim. Bundan tashqari, yuridik tarjimada yuzaga keladigan cheklovlar, masalan, huquqiy matnlarning maxfiy tabiati tufayli katta korpus yaratishdagi qiyinchiliklar tadqiqotlarni cheklab, dastlabki ishlarni asosan xalqaro ommaviy huquqqa qaratishga majbur qilgan. Shu bilan birga, yuridik matnlarni tarjima qilishda tilning kontekstual va madaniy jihatlarini hisobga olish, hatto oddiy bog'lovchi so'zlarning ham ma'no o'zgarishiga olib kelishi mumkin bo'lgan muhimligini anglatadi. Shu bois, huquqiy tarjimonlar terminologik aniqlikni ta'minlash bilan birga, sintaktik murakkablikni saqlab qolishlari va semantik jihatdan noaniq ifodalarni ham to'g'ri talqin qilishlari lozim.

Rezyume. Mazkur maqolada yuridik matnlarning mazmuniy va diskursiv tuzilishini shakllantirishda ekstralingvistik omillarning tutgan o'rni kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida huquqiy matnlar faqat lingvistik birliklar majmui sifatida emas, balki ijtimoiy, siyosiy, madaniy, tarixiy va pragmatik kontekstlar ta'sirida yuzaga keluvchi murakkab kommunikativ hodisa sifatida talqin etiladi. Kognitiv-pragmatik va diskursiv yondashuvlar asosida sud qarorlari, normativ-huquqiy hujjatlar hamda protsessual matnlardagi qoliplashgan birliklar, aksiyologik formulalar va persuasiv konstruktsiyalarning funksional xususiyatlari ochib beriladi.

Резюме. В статье проводится комплексный анализ роли экстралингвистических факторов в формировании смысловой и дискурсивной структуры юридических текстов. Юридические тексты рассматриваются не только как совокупность языковых единиц, но и как сложные коммуникативные явления, формирующиеся под воздействием социальных, политических, культурных, исторических и прагматических контекстов. На основе когнитивно-прагматического и дискурсивного подходов исследуются функциональные особенности формульных выражений, аксиологических конструкций и персуазивных стратегий в судебных решениях, нормативно-правовых актах и процессуальных документах.

Resume. This article provides a comprehensive analysis of the role of extralinguistic factors in shaping the semantic and discursive structure of legal texts. Legal texts are examined not merely as a set of linguistic units, but as complex communicative phenomena formed under the influence of social, political, cultural, historical, and pragmatic contexts. Drawing on cognitive-pragmatic and discourse-based approaches, the study explores the functional characteristics of formulaic expressions, axiological constructions, and persuasive strategies in judicial decisions, normative legal acts, and procedural documents.

[1] Zaitseva, M. Axiologemes in defense vs prosecution English court discourse. - Alfred Nobel University Journal of Philoligy, 2021. – B. 150.